

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Факультет дошкільної і початкової освіти
імені Валентини Волошиної

Кафедра початкової освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: **«РОЗВИТОК ТВОРЧОСТІ Й ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ
ЗАСОБАМИ ІГОР-ПОДОРОЖЕЙ»**

Студентки 2 курсу 2МАПДПЗ групи
Освітньої програми: Початкова освіта. Дошкільна освіта
Спеціальності: 013 Початкова освіта
Галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
Ступеня вищої освіти: магістр
Острінської Людмили Юхимівни

Науковий керівник: **Демченко О.П.**, канд.пед.наук, доцент

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2021 р

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ ТА ОБДАРОВАНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	7
1.1. Поняття творчості та творчих здібностей у психологічних дослідженнях.....	7
1.2. Характеристика творчої обдарованості як окремого виду.....	12
1.3. Дитяча творчість і прояви обдарованості в молодшому шкільному віці.....	17
1.4. Діагностика стану організації виховної роботи з розвитку творчих здібностей і обдарованості молодших школярів.....	26
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ДОСВІД РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ ТА ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІГОР-ПОДОРОЖЕЙ.....	38
2.1. Умови розвитку творчих здібностей і обдарованості дітей у позакласній роботі.....	38
2.2. Гра-подорож як форма роботи у системі творчого виховання молодших здібних і обдарованих школярів.....	52
2.3. Досвід використання ігор-подорожей у роботі із здібними й обдарованими молодшими школярами.....	63
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	84

ВСТУП

На сучасному етапі реформування системи освіти України відповідно до основних положень Концепції «Нова українська школа» відбувається перехід до педагогіки партнерства, до особистісно зорієнтованого виховання. Нова освітня парадигма впливає на переосмислення мети, завдань навчання і виховання дітей і молоді. Учні мають стати ініціативними, самостійними, оптимістичними, креативними, компетентними, конкурентоздатними і впевненими в своїх силах особистостями, які за роки навчання у закладі освіти оволодіють умінням самопрезентуватись.

Умови для цілеспрямованого творчого становлення особистості дитини починається в дошкільному та молодшому шкільному віці, які є найбільш сприятливим для цього. На такому етапі спонтанна і репродуктивна творчість дитини поєднується зі швидко зростаючим інтелектом, абстрактним та логічним мисленням. Професійно-педагогічна діяльність потребує вдосконалення традиційних способів виховання нових підходів, а також пошуку більш ефективних методів розвитку творчої дитини.

Необхідність зміни парадигми та методів виховання творчої дитини задекларована в низці документів (Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст., Закони України «Про освіту», Концепція «Нова українська школа» тощо).

Проблема креативності, творчості та творчих здібностей достатньо розроблена на науково-теоретичному рівні у межах філософії, психології та педагогіки в декількох напрямках: вивчення загальних творчих здібностей, від яких залежить успішність у багатьох видах діяльності (Д.Богоявленська, Л.Венгер, Дж.Гілфорд, Г.Костюк, О.Лук, Я.Пономарьов, В.Роменець, Е.Торренс та ін.); спеціальних творчих здібностей, які обумовлюють високі досягнення у конкретних видах творчості: технічному (В.Моляко), музичному (Б.Теплов, О.Рудницька), образотворчому (О.Мелік-Пашаєв, О.Савенков), літературному (З.Новлянська, З.Юрченко) та ін.

Окремим напрямом досліджень є вивчення проявів творчості та розвитку творчих здібностей з ранніх років, в тому числі й молодшому шкільному віці. Аналіз праць учених, присвячених дослідженню дитячої творчості (Н.Ветлугіною, О.Кульчицькою, І.Лернером, Б.Тепловим, Є.Фльоріною та ін.), показує, що це одна із найзмістовніших форм психічної активності дитини. У працях низки вчених (В. Клименко, І. Лернер, Н.Юхимчук та інші) доведено, що повноцінний розвиток креативності необхідно розпочинати з молодшого шкільного віку, який є сенситивним для їхнього розвитку, оскільки саме в цей період відбувається становлення новоутворень, що визначатимуть творчий успіх / неуспіх дорослої людини

Педагогічні проблеми формування творчих здібностей розглядались у працях Г. Альтшуллера, І.Зязюна, Н. Кічука, В.Паламарчука, Н.Печенюка, П.Підкасистого, О.Савченко, С.Сисоєвої, В.Сластьонна, В.Шубінського, О.Шупти та ін.

Дослідники вважають, що молодший шкільний вік є сенситивним для розвитку творчого потенціалу дитини. Проте реалії освітньо-виховної практики показують, що кількість дорослих творчих особистостей набагато менша, ніж креативних дітей. Традиційна система освіти доки не забезпечує умови для реалізації творчого потенціалу учнів, нерідко гальмує справжній розвиток школярів.

Тому прослідковується **протиріччя**: позакласна виховна робота є важливою складовою цілісного педагогічного процесу, проте в науково-педагогічній літературі недостатньо обґрунтовані її елементи – форми організації (виховні справи, виховні заходи), також у виховній практиці вчителі початкових класів надають перевагу традиційним формам виховання, мало впроваджують інноваційні особистісно зорієнтовані виховні методики. Тому виникає **проблема**, яким чином забезпечити ефективність виховного процесу в сучасних умовах. Тому потребує вивчення питання творчого розвитку дітей в умовах цілісного освітнього процесу, в тому числі й позакласній виховній роботі, застосування нових інноваційних виховних технологій, які забезпечать

молодшим школярам можливості набуття учнями творчих умінь, розвиток їхньої креативності, ініціативності, пізнавальної самостійності.

Тема дослідження: «Розвиток творчості й обдарованості дітей засобами ігор-подорожей».

Мета дослідження: з'ясувати на теоретичному рівні й перевірити на рівні практичної діяльності ефективність використання в позакласній роботі з розвитку творчих здібностей молодших школярів гри-подорожі.

Завдання:

1. Вивчити психолого-педагогічні засади проблеми творчих здібностей і обдарованості.

2. Проаналізувати особливості прояву творчих здібностей та творчої обдарованості у молодшому шкільному віці.

3. Дослідити стан використання ігор-подорожей у вихованні молодших школярів, розвитку творчих їхніх творчих здібностей і обдарованості.

4. З'ясувати розвивальний потенціал і методичні особливості організації гри-подорожі у процесі розвитку творчих здібностей і обдарувань учнів початкових класів.

5. Вивчити досвід роботи педагогів-практиками з використання ігор-подорожей у позакласній виховній роботі з метою розвитку творчості та обдарованості дітей.

Об'єкт дослідження – процес розвитку творчих здібностей і обдарованості молодших школярів у позакласній виховній роботі початкової школи.

Предмет дослідження – методичні особливості і досвід розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами гри-подорожі.

Методи дослідження: теоретичні (вивчення й аналіз науково-методичної літератури, державних документів, законодавчих актів); емпіричні (спостереження, анкетування, тестування, аналіз результатів творчої діяльності дітей, бесіда, вивчення досвіду роботи вчителів початкових класів).

Експериментальна база дослідження: Нестоїтський опорний закладу освіти Подільського району Одеської області.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідницько-пошукової діяльності з проблеми дослідження обговорювалися й дістали позитивну оцінку й дістали позитивну оцінку на науково-практичних та науково-методичних конференціях і семінарах різного рівня: *міжнародних* (IV, V Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (Вінниця, 2020, 2021); *Всеукраїнських*: III Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (Четверта, п'ята школа технологій інклюзивної освіти) (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2020, 2021); *регіональних*: студентська звітній науково-практична конференція (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2019).

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено в 1-й одноосібній публікації:

1. Острінська О. Організація ігор-подорожей з елементами театралізації у роботі з художньо обдарованими дітьми. Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 17-19 листопада 2021 р.) / редкол. : Н. О. Комарівська, Т. М. Кривошея, Л. В. Любчак, Л. А. Присяжнюк, О. М. Блажкова, І. Г. Барановська ; за заг. ред. О. П. Демченко. Вінниця, 2021. Вип. 4. С.139-142.

Структура й обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (92 найменувань) та 7-ми додатків. Робота містить 7 таблиць і 6 рисунків. Основний зміст викладено на 72-х сторінках. Повний обсяг роботи становить 102 сторінки.

ВИСНОВКИ

Проведена науково-дослідна робота над темою дослідження дала підставу зробити наступні висновки:

1. На сучасному етапі перед учителем ставиться складне завдання із формування творчої особистості майбутнього громадянина. Головною метою діяльності педагогів повинно стати створення оптимальних умов для прояву і становлення обдарованості і творчих здібностей учнів, знаття бар'єрів, які гальмують їх розвиток. Важливого значення надається розвитку здібностей і обдаровань обдарованих дітей. Феномен обдарованості є достатньо розробленим у психології. Дослідники обґрунтовують поняття «обдарована дитина», яке вважають умовним.

2. Найбільш сприятливі умови для формування особистості обдарованого молодшого школяра має позакласна виховна робота, яка організовується через форми виховання. Важливе місце серед форм виховання займають комплексні, до яких дослідники відносять гру-подорож. Специфіка гри-подорожі відповідає віковим особливостям молодших школярів, оскільки в основі їх проведення лежить активізації різнобічної творчої діяльності, стимулювання уяви, фантазії, кмітливості. У науково-методичній літературі переважно дається лише їхня загальна характеристика, недостатньо розкриті методичні особливості їх підготовки та проведення.

3. Констатувальний експеримент був спрямований на виявлення рівнів (елементарний, середній, високий) вияву вчителями початкових класів творчості у процесі організації гри-подорожі у виховній роботі з обдарованими молодшими школярами за розробленими нами критеріями (мотиваційно-ціннісний, знаннєвий, операційно-діяльнісний, рефлексивний) та їх показниками. У процесі проведення емпіричного дослідження нами виявлено слабку теоретичну й практичну підготовку вчителів початкових класів до організації гри-подорожі на засадах колективного творчого підходу, переважання елементарного та середнього рівнів вияву творчості.

4. Аналіз й узагальнення посібників з педагогіки, науково-методичної й узагальнення науково-методичної літератури, планів-конспектів конкурсів, представлених у фахових журналах, дали можливість визначити методичні особливості підготовки й проведення різних гри-подорожі. Одним із ефективних шляхів удосконалення позакласної виховної роботи з творчими й обдарованими дітьми є організація кожної форми виховання у цілому, гри-подорожі зокрема за технологією колективної творчої справи (КТС).

5. Вивчення досвіду роботи вчителів початкових класів різних закладів освіти показав, що ігри-подорожі організовуються як під час вивчення навчальних предметів як нестандартні уроки з метою підвищення інтересу учнів до навчання, забезпечення індивідуального і диференційованого підходу в роботі із дітьми з різними здібностями. Більш широко така форма представлена у позакласній виховній роботі, завдяки участі в якій задовільняються потреби обдарованих і здібних учнів у творчій діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амонашвили Ш.А. Психологические основы педагогики сотрудничества: книга для учителя. К. : Освіта, 1991. 111 с.
2. Барко В., Тютюнников А. Як визначити творчі здібності дитини? К.: Новий світ, 2001. 126 с.
3. Біла І.М. Досвід становлення талантів в Японії. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. Щомісячний науково-методичний журнал. № 11 (42). К., 2015. С. 59-61.
4. Богоявленская Д.Б., Богоявленская М.Е. Одаренность и проблемы ее идентификации. *Психол. наука и образование*. 2001. № 4.
5. Бурова В.В. Розвиток обдарованої особистості засобами інноваційних технологій. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2017. № 3 (58) /03/. С.14-16.
6. Гилфорд Д. Три стороны интеллекта. Психология мышления ; под. ред. А. М. Матюшкина. М. : Прогресс, 1965. 533 с.
7. Грошовенко О.П. Особливості використання технології проблемного навчання в процесі засвоєння молодшими школярами курсу природознавства. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. Праць. Випуск 39/ Редкол.: В.І.Шахов (голова) та ін.- Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. С. 15-18.
8. Грошовенко О.П. Світоглядно-екологічний підхід до змісту природничої освіти в школі І ступеня. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2017. Вип 2.(88). С.96-100.
9. Демченко О. П. Експлікація феномену соціальної обдарованості в контексті психолого-педагогічних досліджень. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць ДДПУ : Серія «Педагогіка»*. Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2015. С. 134 –145.
10. Демченко О.П. Ігрові виховні ситуації у формуванні особистості дитини / О.П.Демченко. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті

наступності дошкільної та початкової освіти : навчально-методичний посібник; за ред. Г.С.Тарасенко. К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. С. 111-124.

11. Демченко О.П. Організація квазіпрофесійної діяльності майбутніх вихователів обдарованих дітей на практичних заняттях з педагогічних дисциплін. Інноваційна педагогіка. 2019. Випуск 14. Т. 1. С.42-48.

12. Демченко О. П. Розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів обдарованих дітей. *Сучасна освіта – доступність, якість, визнання: збірник наукових праць міжнародної науково-методичної конференції*, 14-15 листопада 2018 року, м. Краматорськ / під заг. ред. д-ра техн. наук., проф. С. В. Ковалевського. Краматорськ : ДДМА, 2018. С.81- 84.

13. Демченко О.П. Теоретизація соціальної обдарованості через наукову рецепцію психологічних концепцій. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т.VI : Психологія обдарованості. Випуск 14. Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка*, 2018. С. 36-48.

14. Демченко О.П. Типологія соціальної обдарованості в контексті підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з обдарованими дітьми. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки». Випуск LXXVIII. Том 2. Херсон*, 2017. С. 117-123.

15. Добровольська Н.А. Проблематика обдарованості у соціально-психологічному вимірі. *Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т. IX, Вип. 12. К.; Ніжин : ПП Лисенко*, 2019. С. 97-103.

16. Доротюк В.І. Індивідуальна своєрідність творчо обдарованої дитини. *Обдарована дитина*. 2015. №5 С. 10-11.

17. Доценко С. Розвиток творчих здібностей учнів початкової школи у процесі вивчення предметів природничо-математичного циклу (теоретичні та методологічні засади): монографія. Харків : «Мітра», 2018. 380 с.

18. Дружинин В.Н. Психология общих способностей. 3-е изд. СПб.: Питер.2007. 368 с.

19. Жосан О.Е. Концептуальні засади підготовки вчителів до роботи з обдарованими учнями. URL: cmsps.edukit.kr.ua/Files/downloads/obdarovani.doc
20. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя. М.: Педагогика, 1987. 159 с.
21. Зазимко О.В. Основні теоретичні підходи до визначення творчих здібностей. *Обдарована дитина*. 2008. №8. С. 5–12.
22. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В.О.Моляко, О.Л.Музики. Житомир : Вид-во Рута, 2006. 320 с.
23. Імбер В. І. Психологічні передумови формування творчості в молодшому шкільному віці. *Наукові записки. Серія: Психологія*. Зб. матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів. Вип.4. Вінниця, 2013. С.14-16.
24. Кабиш Ю.І. Розвиток творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку. *Рідна школа*. 2008. №6. С. 48–50.
25. Карне М. Одаренные дети. М. : Прогресс, 1991. 224 с.
26. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання : навч. посібник. Видання друге, доповнене. К. : Вища школа, 2007. 229 с.
27. Карпова І.Г. Тестова методика дослідження творчої обдарованості студента. *Практична психологія та соціальна робота*. 2013. №11. С.34-43.
28. Кіт Г. Пошуково-дослідницька діяльність дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: засадничо-процесуальний аспект. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2012 р.) / за ред. Г.С. Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця: ФОП Корзун Ю.Д., 2012. С. 100–105.
29. Кіт Г.Г., Тополук Ю.В. Організація ігрової діяльності дослідницького спрямування на уроках НУШ. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної

конференції з міжнародною участю «Навчання через гру в освітньому просторі України; досвід, виклики, ідеї та рішення» (18-19 березня 2021 року, м. Запоріжжя): Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Випуск №1(43)/2021. URL: https://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip43.html.

30. Кириченко С.В. Організаційно-педагогічні засади роботи з обдарованими дітьми в системі освіти Австралії : автореф. дис. ... на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / С.В. Кириченко. К., 2016. 20 с

31. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа». URL: <https://base.kristti.com.ua/wp-content/uploads/2016/10/konczepczyia.pdf>.

32. Концепція позакласної виховної роботи загальноосвітньої школи. *Рідна школа.2011*. № 6. С. 48-55.

33. Комарівська Н.О. Підготовка студентів до розвитку творчих здібностей дітей (на матеріалі казки). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія: Вип. 28. Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2009. С. 182-185.

34. Комарівська Н. Розвиток творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку засобами літературної загадки. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: Збірник матеріалів науково-практичної конференції*. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. Вип. 3. С.229-233. 43.

35. Комарівська Н. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вип. 46. Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2016. С. 30-33.

36. Комарівська Н. Творчий розвиток молодших школярів на уроках літературного читання. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник*

матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. Вип. 5. С. 168-172.

37. Кондрашова, Л.В., Лаврентьєва, О.О., Зеленкова, Н.І. Методика організації виховної роботи в сучасній школі: навчальний посібник. Кривий Ріг : КДПУ, 2008. 187 с.

38. Коновальчук М. Педагогічна творчість учителя в роботі з обдарованими молодшими школярами : навчально-методичний посібник. К. : ТОВ «СІТПРІНТ», 2013. 90 с.

39. Коптіла Ю.М. Розвиток творчої особистості учня в сучасному освітньому просторі закладу загальної середньої освіти. Народна освіта: електронне фахове видання. 2020. Випуск 2 (41). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5810

40. Кузьмінський А. І., Омеляненко В.Л. Педагогіка : підручник. К. : Знання, 2007. 447 с.

41. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В.Г.Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

42. Імбер В.І. Психологічні передумови формування творчості в молодшому шкільному віці. *Наукові записки*. Серія : Психологія : зб. матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів. Вип. 4. Вінниця, 2013. С. 14–16.

43. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 54. С. 100–106.

44. Лазаренко Н. І. Особистість учителя в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору. *Університет-Школа: співпраця в умовах євроінтеграції* : монографія. Вінниця : «Твори», 2019. С. 8-27.

45. Лазаренко Н.І. Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції: монографія. Вінниця : ТОВ «Друк», 2019. 389 с.

46. Лінєвич К. Проблема творчості в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних учених: понятійний аспект. *Рідна школа*. 2008. №11. С. 19-22.

47. Лисиціна Г.В. Розвиток творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку. Матеріали Всеукраїнської науково-методичної інтернет - конференції «Наукова спадщина Григорія Костюка і сучасні проблеми особистісно-орієнтованої освіти». Кіровоград, 18-29 квітня 2016 року. URL: <http://ppkokoippo.edukit.kr.ua>.

48. Лук А. Н. Мышление и творчество. М. : Политиздат, 1976. 144 с.

49. Лук'янчук Н. Види обдарованості в системі проектування розвитку особистості. Обдаровані діти – інтелектуальний потенціал держави: матеріали III Міжнар. наук-практ. конф., (Київ, 21 верес. 2010 р.) / Київський інститут обдарованої дитини. К.: Київський інститут обдарованої дитини, 2010. С. 145-151.

50. Лякішева А.В. Психолого-педагогічні умови розвитку творчості дитини в соціальному середовищі. Наукові записки Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України /за ред. академіка С.Д. Максименка. К.: Главник, 2005. Вип. 26, в 4-х томах, том 3. С. 37-40.

51. Майтак Т. Вплив сучасної системи освіти на розвиток креативності. *Психолог*. №19. 2012. С. 34-36.

52. Маслоу А. Мотивация и личность : рук. разработчика / пер. с англ. СПб. : Питер, 2003. 352 с.

53. Матюшкин А. М. Концепция творческой одаренности. *Вопросы психологи*. 1989. № 6. С. 29-33.

54. Матюшкин А. М. Загадки одаренности: проблемы практической диагностики. М. : Школа-Пресс, 1993. 100 с.

55. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навчальний посібник. 5-те видання, доповнене і перероблене. К., 2007. 656 с.

56. Моляко В. А. Творческая конструкторология (пролегомены). К. : Освіта України, 2007. 388 с.

57. Моляко В.О. Актуальні соціально-психологічні аспекти проблеми обдарованості. *Обдарована дитина*. № 2. 1998. С. 2-6.

58. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості. *Обдарована дитина*. 2004. № 6. С. 2–9.
59. Музика О.Л. Інвенційно-стратегіальна модель розвитку творчо обдарованої особистості. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія №12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. №12 (37). С.130-136
60. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainskashkolacompressed.pdf>.
61. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. H. M. Bibik. – Kyiv : Litera LTD, 2018. 160 s.
62. Николаева Е.И. Психология детского творчества. СПб.: Речь, 2006. 220 с.
63. Новоселецька І. Е. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку в реаліях євроінтеграційних вимірів. *Молодий вчений*. 2017. № 10.2 (50.2). Жовтень, 2017. С.60-64.
64. Освітні технології : навчально-методичний посібник / за ред О.М. Пехоти. К. : АСК, 2002. 255 с.
65. Панов В.И. Экопсихологический аспект проявления и развития одаренности детей. *Одаренные дети: проблемы, перспективы, развитие: Материалы научно-практической конференции*. СПб : АППО, 2011. С.114-119.
66. Пономарьова-Семенова Р. О. Теоретико-методичні засади визначення взаємозв'язку когнітивних та особистісних чинників розвитку обдарованості. Актуальні проблеми психології: *Проблеми психології творчості* : збірник наукових праць ; за ред. В.О. Моляко. Т. 12. Вип. 3. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. С. 210-219.
67. Пономарев Я. А. Психология творчества. М. : Педагогика, 2009. 280 с.
68. Пожар В. Сучасні концепції творчості і обдарованості. *Обдарована дитина*. 2008. №3. С. 6–12.

69. Робота з обдарованими дітьми / М. О. Володарська, А. І. Настенко, О.М.Пілаєва, С.М.Полуніна, В.М.Сисоєва. Х.: Вид. група «Основа», 2010. 190 с.
70. Роджерс К. К теорії творчості: взгляд на психотерапію. *Становление человека*. М., 1994. С. 74–79.
71. Савчин М. В. Вікова психологія : посібник. Київ, 2011. 384 с.
72. Рудик Я.М. Стратегії навчання обдарованих студентів у контексті їх підготовки до наукової діяльності: монографія. К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2013. 218 с.
73. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти : посібник для вчителів і методистів початкового навчання. 2-ге вид., доповн., переробл. К. : Богданова А.М., 2009. 226 с.
74. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості вчителя : навч. посіб. для студ. пед. вузів. К., 1994. 112 с.
75. Тарасова Г.В. Организационно-педагогические условия развития готовности учителя к работе с одаренными детьми : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04.. Казань, 2005. 267 с.
76. Ткачук О. В. Психологія художніх здатностей: моногр. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2012. 372 с. :
77. Черноус В. Творчі здібності особистості: визначення, сутність, структура. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2012. № 5 (Ч. 1). С. 82-87.
78. Шадриков В.Д. Способности человека. М. : Институт практической психологии. Воронеж : МОДЭК, 1997. 288 с.
79. Штельмах Г. І. Гра-подорож «Таврічаночка» як ефективна форма організації позаурочної роботи з дітьми молодшого шкільного віку. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 1(45). Частина І. С.277-283.
80. Шуть М. М. Формування творчих умінь молодших школярів засобами музичних ігор у навчальному процесі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09. Харків, 2010. 238 с.
81. Яковлева Е. Развитие творческого потенциала личности школьника. *Вопросы психологии*. 1996. № 3. С. 21-32
82. Gardner H. Frames of mind: The theory of multiple intelligences. New York: Basic Books, 1993. 320 p.

83. Torrance E. P. The Search for Satori and Creativity. Buffalo N.Y. Creative Education Foundation, 1979.

84. Yeh Y.C. The Interactive Influences of Three Ecological Systems on R & D Employees Technological Creativity. *Creativity Research Journal*. 2004. Vol. 16. No. 1. P. 11-25.

85. Runco M. A. Divergent Thinking. *Encyclopedia of Creativity*. Editor in Chief : Mark A. Runco and Steven R. Pritzker. ± San Diego: Academic Press, 2011. ± V.1. ± PP. 400 ± 403.

86. Hartas D. Identifying and selecting able students for the NAGTY summer school: emerging issues and future considerations / D. Hartas, G. Lindsay, D. Muijs // *High Ability Studies*. – 2008. – Vol. 19(1).

87. Holiuk Oksana, Demchenko Olena, Kit Galina, Rodiuk Nataliia. Pedagogical conditions for creativity development in mathematicallygifted elementary students. *Problemspace of modern society: philosophical communicative and pedagogical interpretations*. Part II. 2019. С. 580-606.

88. Demchenko O., Koval T., Vatso M., Lyman Y., Turchyna I. Развитие рефлексивного компонента готовности будущих педагогов к работе с одаренными детьми во время тренинговых занятий. *Society. Integration. Education: Proceedings of the International Scientific Conference*. Volume I, May 22th-23th. 2020. P. 119-132.

89. Demchenko O., Stakhova I., Davydova M., Larina I., Lyman Y., Strilets S. Preparation of Future Teachers for the Development of Giftedness of Preschool and Primary School Children by Means of Dramatization. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II. May 28-29. 2021. C.165-177.

90. Guilford J.P. The nature of intelligence. N. Y.: Mcraw-Hill, 1967. – 250 с

91. Monks F.J. Gifted Education in 21 European Countries : Inventory and Perspective / F.J. Monks, R. Pfluger. Nijmegen : Radboud University Nijmegen, 2005. 172 p.

92. Творчість — Вікіпедія (wikipedia.org) URL:
<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%87%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C>

